

विषय सूची

परिच्छेद १: परिचय	१-४
१.१ पृष्ठभूमि र उद्देश्य	१
१.२ समयावधि र समय	१
१.३ पुस्तकको विषयवस्तु र प्रस्तुति	२
१.४ तथ्य र तथ्याङ्क	४
१.५ पुस्तकको उपयोगिता र लक्षित पाठक	४
परिच्छेद २: नेपालका भाषा: भाषा सङ्ख्या र मातृभाषाको तथ्याङ्कको विश्वसनीयता	५-१६
२.१ नेपालका मातृभाषाको सङ्ख्या	५
२.२ भाषा निर्धारणको आधार र भाषाको सङ्ख्यामा त्यसको प्रभाव	९
२.३ नेपालको जनगणना २०६८ मा भाषा सम्बन्धी असङ्गति	११
२.४ नेपालमा भाषा र मातृभाषाको सन्दर्भमा बहुसङ्ख्यकको भाषा	१५
२.५ नेपालका भाषा र व्यावहारिक भाषा नीतिको लागि तिनको वर्गीकरणका आधार	१५
परिच्छेद ३: नेपाल र प्रदेशमा नेपालका मातृभाषा	१७-२२
३.१ पृष्ठभूमि	१७
३.२ नेपालमा मातृभाषा	१७
३.३ प्रदेशमा मातृभाषा	१८
३.३.१ प्रदेश १	१८
३.३.२ मधेश प्रदेश	१८
३.३.३ वाग्मती प्रदेश	१९
३.३.४ गण्डकी प्रदेश	१९
३.३.५ लुम्बिनी प्रदेश	२०
३.३.६ कर्णाली प्रदेश	२०
३.३.७ सुदुर पश्चिम प्रदेश	२०
३.४ उपसंहार	२१
परिच्छेद ४: नेपालका स्थानीय तहमा मातृभाषा	२३-६४
४.१ पृष्ठभूमि	२३
४.२ स्थानीय तहमा ५०% भन्दा माथि वक्ता रहेका भाषा	२३
४.२.१ प्रदेश १	२४
४.२.२ मधेश प्रदेश	२४
४.२.३ वाग्मती प्रदेश	२४
४.२.४ गण्डकी प्रदेश	२४
४.२.५ लुम्बिनी प्रदेश	२४
४.२.६ कर्णाली प्रदेश	३३
४.२.७ सुदुर पश्चिम प्रदेश	३३
४.३ स्थानीय तहमा २५% भन्दा बढी मातृभाषी वक्ता रहेका भाषा	३४
४.३.१ प्रदेश १	३५
४.३.२ मधेश प्रदेश	३६
४.३.३ वाग्मती प्रदेश	३६
४.३.४ गण्डकी प्रदेश	३७

४.३.५ लुम्बिनी प्रदेश	३७
४.३.६ कर्णाली प्रदेश	३७
४.३.७ सुदुर पश्चिम प्रदेश	३८
४.४ उपसंहार	४०

परिच्छेद ५: सरकारी कामकाज र नेपालको भाषा नीति	६५-८०
५.१ सरकारी कामकाजमा भाषा प्रयोग	६५
५.१.१ सरकारी कामकाजमा माध्यमको रूपमा भाषा	६५
५.१.२ सरकारका तह र भाषा प्रयोगका क्षेत्र	६६
५.१.३ सरकारी कामकाजमा भाषा प्रयोग र सहभागी पक्ष	६७
५.२ नेपालको भाषा नीति: विद्वत् चर्चा र संवैधानिक व्यवस्था	६८
५.२.१ नेपाल अधिराज्यको संविधान २०१५	६८
५.२.२ नेपालको संविधान २०१९	६८
५.२.३ नेपाल अधिराज्यको संविधान २०४७	६९
५.२.४ नेपालको अन्तरिम संविधान २०६३	७२
५.२.५ नेपालको संविधान २०७२	७६
५.३ उपसंहार	८०

परिच्छेद ६: सरकारी कामकाजमा भाषा प्रयोगको उपयुक्त विकल्प	८१-११४
६.१ पृष्ठभूमि	८१
६.२ सरकारी कामकाजमा भाषा प्रयोगको वैकल्पिक व्यवस्था	८१
६.३ प्रस्तावित व्यवस्था अनुसार एक स्थानीय तहमा सरकारी कामकाजमा प्रयोग हुने भाषाको सङ्ख्या	८२
६.३.१ प्रदेश १	८३
६.३.२ मधेश प्रदेश	८४
६.३.३ वाग्मती प्रदेश	८४
६.३.४ गण्डकी प्रदेश	८५
६.३.५ लुम्बिनी प्रदेश	८५
६.३.६ कर्णाली प्रदेश	८६
६.३.७ सुदुर पश्चिम प्रदेश	८६
६.३.८ नेपाल	९५
६.४ प्रस्तावित व्यवस्थामा जिल्ला समन्वय समितिमा सरकारी कामकाजमा भाषा प्रयोगको स्थिति	९५
६.५ प्रस्तावित व्यवस्थामा प्रदेशमा सरकारी कामकाजमा भाषा प्रयोगको स्थिति	९७
६.६ प्रस्तावित व्यवस्थाका आधार र यसले सम्बोधन गर्ने विषय	९८
६.६.१ प्रस्तावित व्यवस्थाका आधार	९८
६.६.२ प्रस्तावित व्यवस्थाले सम्बोधन गर्ने विषय	१०५
६.७ वैकल्पिक व्यवस्थाको कार्यान्वयन	१०८
६.७.१ कानुनी व्यवस्था	१०८
६.७.२ जनशक्ति विकास	१०९
६.७.३ पूर्वाधारको विकास	११०
६.७.४ संस्थाको स्थापना	१११
६.७.५ एकसाथ कार्यान्वयन	१११
६.७.६ कार्यान्वयनको जिम्मेवारी	११२
६.८ प्रस्तावित व्यवस्थाको आधारमा नेपालका भाषाको विकासमा भावी दिशा	११३
६.९ उपसंहार	११३

परिच्छेद ७: उपसंहार	११५-११८
----------------------------	----------------

सन्दर्भ सूची

११९-१२२

परिशिष्ट

१२३-३३०

परिशिष्ट १: नेपालको जनगणना २०६८ अनुसार नेपालका भाषा					१२३
परिशिष्ट २: एथ्नोलग अनुसार नेपालका भाषा					१२५
परिशिष्ट ३: प्रदेशमा नेपालका मातृभाषा					१२७
परिशिष्ट ४: स्थानीय तहमा २५% भन्दा बढी मातृभाषी वक्ता रहेका भाषा					१३३
परिशिष्ट ५: नेपालका स्थानीय तहमा २५% माथि मातृभाषी वक्ता भएका भाषाको सङ्ख्या					१४७
परिशिष्ट ६: नेपालका स्थानीय तहमा मातृभाषा					१५९
प्रदेश १					
ताप्लेजुङ (१०१)	१५९	सङ्खुवासभा (१०२)	१६१	सोलुखुम्बु (१०३)	१६४
ओखलढुङ्गा (१०४)	१६६	खोटाङ (१०५)	१६८	भोजपुर (१०६)	१७०
धनकुटा (१०७)	१७३	तेह्रथुम (१०८)	१७५	पाँचथर (१०९)	१७६
इलाम (११०)	१७८	भकापा (१११)	१८२	मोरङ (११२)	१८९
सुनसरी (११३)	१९७	उदयपुर (११४)	२०२		
मधेश प्रदेश					
सप्तरी (२०१)	२०४	सिराहा (२०२)	२०८	धनुषा (२०३)	२१२
महोत्तरी (२०४)	२१५	सर्लाही (२०५)	२१८	रौतहट (२०६)	२२२
बारा (२०७)	२२६	पर्सा (२०८)	२२९		
वाग्मती प्रदेश					
दोलखा (३०१)	२३२	सिन्धुपाल्चोक (३०२)	२३४	रसुवा (३०३)	२३६
धादिङ (३०४)	२३७	नुवाकोट (३०५)	२४०	काठमाडौं (३०६)	२४२
भक्तपुर (३०७)	२४७	ललितपुर (३०८)	२४९	काभ्रेपलान्चोक (३०९)	२५१
रामेछाप (३१०)	२५३	सिन्धुली (३११)	२५५	मकवानपुर (३१२)	२५७
चितवन (३१३)	२६०				
गण्डकी प्रदेश					
गोरखा (४०१)	२६२	मनाङ (४०२)	२६४	मुस्ताङ (४०३)	२६५
म्याग्दी (४०४)	२६६	कास्की (४०५)	२६७	लमजुङ (४०६)	२६९
तनहुँ (४०७)	२७०	नवलपुर (४०८)	२७३	स्याङ्जा (४०९)	२७५
पर्वत (४१०)	२७७	बागलुङ (४११)	२७८		
लुम्बिनी प्रदेश					
रुकुमपूर्व (५०१)	२८०	रोल्पा (५०२)	२८१	प्युठान (५०३)	२८२
गुल्मी (५०४)	२८३	अर्घाखाँची (५०५)	२८५	पाल्पा (५०६)	२८६
परासी (५०७)	२८८	रूपन्देही (५०८)	२९०	कपिलवस्तु (५०९)	२९४
दाङ (५१०)	२९७	बाँके (५११)	२९९	वर्दिया (५१२)	३०१
कर्णाली प्रदेश					
डोल्पा (६०१)	३०३	मुगु (६०२)	३०४	हुम्ला (६०३)	३०५
जुम्ला (६०४)	३०५	कालिकोट (६०५)	३०७	दैलेख (६०६)	३०८
जाजरकोट (६०७)	३०९	रुकुमपश्चिम (६०८)	३१०	सल्यान (६०९)	३११
सुर्खेत (६१०)	३१२				
सुदूर पश्चिम प्रदेश					
बाजुरा (७०१)	३१४	बझाङ (७०२)	३१५	दार्चुला (७०३)	३१६
वैतडी (७०४)	३१८	डडेल्धुरा (७०५)	३१९	डोटी (७०६)	३२०
अछाम (७०७)	३२२	कैलाली (७०८)	३२३	कञ्चनपुर (७०९)	३२७

तालिका सूची

तालिका १: नेपालको जनगणना २०६८ र एथ्नोलग दुवैमा उही नाम रहेका भाषा	६
तालिका २: नेपालको जनगणना २०६८ र एथ्नोलग अनुसार फरक नाममा उही भाषा	७
तालिका ३: जनगणना २०६८ अनुसार एउटा तर एथ्नोलग अनुसार धेरै भाषा	७
तालिका ४: एथ्नोलग अनुसार एउटा तर जनगणना २०६८ अनुसार धेरै भाषा	८
तालिका ५: जनगणना २०६८ मा मात्र उल्लेख भएका भाषा	८
तालिका ६: एथ्नोलगमा मात्र उल्लेख भएका भाषा	८
तालिका ७: नेपालका १% भन्दा धेरै मातृभाषी वक्ता भएका भाषा	१७
तालिका ८: प्रदेश १ मा १% माथि मातृभाषी वक्ता रहेका भाषा	१८
तालिका ९: मधेशमा १% माथि मातृभाषी वक्ता रहेका भाषा	१९
तालिका १०: वाग्मतीमा १% माथि मातृभाषी वक्ता रहेका भाषा	१९
तालिका ११: गण्डकीमा १% माथि मातृभाषी वक्ता रहेका भाषा	१९
तालिका १२: लुम्बिनीमा १% माथि मातृभाषी वक्ता रहेका भाषा	२०
तालिका १३: कर्णालीमा १% माथि मातृभाषी वक्ता रहेका भाषा	२०
तालिका १४: सुदुर पश्चिममा १% माथि मातृभाषी वक्ता रहेका भाषा	२१
तालिका १५: प्रदेशगत रूपमा १% भन्दा माथि मातृभाषी वक्ता भएका भाषा	२१
तालिका १६: नेपालका स्थानीय तहमा ५०% माथि मातृभाषी वक्ता भएका भाषा र स्थानीय तह	३३
तालिका १७: प्रदेश १ का स्थानीय तहमा २५% माथि मातृभाषी वक्ता भएका भाषा र स्थानीय तह	३५
तालिका १८: मधेशका स्थानीय तहमा २५% माथि मातृभाषी वक्ता भएका भाषा र स्थानीय तह	३६
तालिका १९: वाग्मतीका स्थानीय तहमा २५% माथि मातृभाषी वक्ता भएका भाषा र स्थानीय तह	३६
तालिका २०: गण्डकीका स्थानीय तहमा २५% माथि मातृभाषी वक्ता भएका भाषा र स्थानीय तह	३७
तालिका २१: लुम्बिनीका स्थानीय तहमा २५% माथि मातृभाषी वक्ता भएका भाषा र स्थानीय तह	३७
तालिका २२: कर्णालीका स्थानीय तहमा २५% माथि मातृभाषी वक्ता भएका भाषा र स्थानीय तह	३८
तालिका २३: सुदुर पश्चिमका स्थानीय तहमा २५% माथि मातृभाषी वक्ता भएका भाषा र स्थानीय तह	३८
तालिका २४: नेपालका स्थानीय तहमा २५% माथि मातृभाषी वक्ता भएका भाषा र स्थानीय तह	३९
तालिका २५: प्रदेश १ का स्थानीय तहमा सरकारी कामकाजमा प्रयोग हुने भाषाको सङ्ख्या	८४
तालिका २६: मधेशका स्थानीय तहमा सरकारी कामकाजमा प्रयोग हुने भाषाको सङ्ख्या	८४
तालिका २७: वाग्मतीका स्थानीय तहमा सरकारी कामकाजमा प्रयोग हुने भाषाको सङ्ख्या	८५
तालिका २८: गण्डकीका स्थानीय तहमा सरकारी कामकाजमा प्रयोग हुने भाषाको सङ्ख्या	८५
तालिका २९: लुम्बिनीका स्थानीय तहमा सरकारी कामकाजमा प्रयोग हुने भाषाको सङ्ख्या	८५
तालिका ३०: कर्णालीका स्थानीय तहमा सरकारी कामकाजमा प्रयोग हुने भाषाको सङ्ख्या	८६
तालिका ३१: सुदुर पश्चिमका स्थानीय तहमा सरकारी कामकाजमा प्रयोग हुने भाषाको सङ्ख्या	८६
तालिका ३२: नेपालका स्थानीय तहमा सरकारी कामकाजमा प्रयोग हुने भाषाको सङ्ख्या	९५
तालिका ३३: जिससमा सरकारी कामकाजमा प्रयोग हुने थप भाषा र ती भाषा प्रयोग हुने जिसस	९६
तालिका ३४: प्रदेशमा सरकारी कामकाजमा प्रयोग हुने थप भाषा र ती भाषा प्रयोग हुने प्रदेश	९८
तालिका ३५: प्रदेशमा सरकारी कामकाजका लागि भाषा आयोगले सुझाएका सम्भावित भाषा	१०१
तालिका ३६: प्रदेशगत रूपमा स्थानीय तह र वडाको सङ्ख्या	१०२
तालिका ३७: प्रदेशमा सरकारी कामकाजको भाषा थप हुँदा स्थानीय तहमा आवश्यक पर्ने जनशक्ति	१०३
तालिका ३८: स्थानीय तहमा सरकारी कामकाजमा भाषा थप हुँदा आवश्यक पर्ने जनशक्ति	१०३

रेखाचित्र

रेखाचित्र १: स्थानीय तहमा २५% माथि वक्ता रहेका नेपाली बाहेकका भाषा र त्यस्ता स्थानीय तहको सङ्ख्या

